

**Revizorul școlar Ioan Pavel
(1874 — 1970),
organizator de învățămînt românesc
transilvănean**

Ironim Marțian

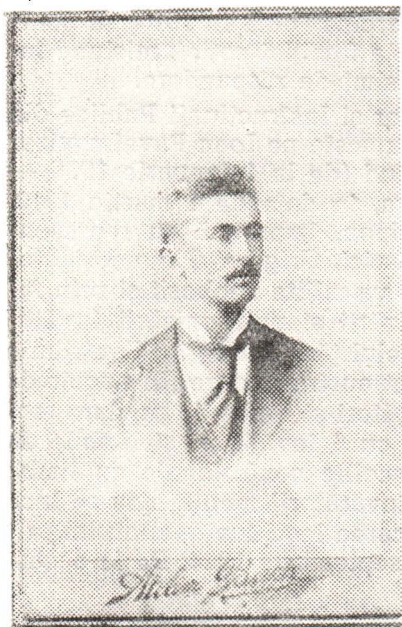
Numele lui Ioan Pavel rămîne indisolubil legat de organizarea și dezvoltarea învățămîntului primar în județul Bistrița-Năsăud după înfăptuirea statului național unitar român la 1 Decembrie 1918, de revigorarea activității despărțămîntului central județean Năsăud al ASTREI (cu sediul la Bistrița) în perioada interbelică (1934—1940) și, în sfîrșit, de prezența lui Lucian Blaga la Bistrița, unde poetul — filozof găsisese oaza de liniște necesară definitivării volumelor „Diferențialele divine” (primul din

„Trilogia cosmologică”, tipărit în Biblioteca de filosofie românească, București 1940) și „Despre gîndirea magică” („supliment” la „Trilogia valorilor” care cuprinde și eseul „Experiență și superstiție”, Biblioteca de filosofie românească, București 1941). Se numără printre dascălii de prestigiu care, descinzînd de-a lungul vremii pe aceste meleaguri alături de „pleiada” locală, au avut misiunea nobile, patriotică, de a așeza învățămîntul pe baze noi, în concordanță cu cerințele progresiste ale etapei istorice date.

Născut la 15 decembrie 1874 în Lancreăm (Alba), ca descendent al unei respectate familii de țărani,¹ Ioan Pavel parcurge treptele instrucției școlare în localitatea natală și la gimnaziul din Sebeș, urmînd-apoi cursurile preparandiei „Seminariului Andreian” din Sibiu, aici beneficiînd de o bursă acordată de Consistoriul mitropolitan ortodox. Mai tîrziu (1921—1923), își va completa studiile la Universitatea din Cluj, în specialitatea geografie.

Între anii 1897 și 1919 activează ca învățător și director al Școlii confesionale române din Sebeș. Foarte studios, deosebit de dotat și dînd dovadă de o putere de muncă neobișnuită, deține concomitent și un impresionant cumul de funcții onorifice pe linie cultural-economică.² De pe poziția dascălului conștient de menirea sa în rîndul unei națiuni oprimată, se integrează în pulsul vieții școlare transilvănene. Devine membru corespondent al secției școlare a ASTREI (1900), face parte din comisia de elaborare a planului de în-

Ioan Pavel...

... la Sebeș (1898)

... la Bistrița (1930)

¹ Date despre familia și activitatea lui Ioan Pavel găsim și în autobiografia acestuia, întocmită în martie 1958, al cărui manuscris (11 pag.) se află în posesia autorului prezentei lucrări. Tatăl său Simion, om de o inteligență scripitoare, era și un talentat povestitor, recunoscut prin împrejurimi. Rămînd văduvă cu 6 copii și lipsită de posibilități materiale, mama îl determină pe Ioan Pavel să renunțe la Școala superioară de silvicultură din București, unde se înscrisese inițial.

² Vezi Lelia Rugescu, Cu Lucia Blaga, „Testimonia”, Edit. Dacla, Cluj-Napoca, 1985, p. 33.

vătămint al școlilor confesionale românești din Mitropolia Sibiului, în vigoare pînă la emiterea legii învățămîntului, de tristă faimă, a lui Apponyi (1907), i se conferă premiul „Andrei Bîrseanu“ al ASTREI pentru lucrarea *Cum trebuie predată în școală limba maghiară, ca să satisfacă legea, fără să sufere școala românească?* Se află printre inițiatorii și organizatorii congreselor învățătorilor din anii 1906 și 1919, este autor de cărți școlare și un asiduu colaborator al publicațiilor pedagogice „Vatra școlară“, „Foaia ilustrată“ și „Învățătorul“. Participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, ca reprezentant al „Reuniunii învățătorilor greco-ortodocși români din tractul Sebeșului“.³

Anul 1899 este semnificativ pentru destinul lui Ioan Pavel. Se căsătorește cu viitoarea învățătoare Letiția Blaga (1880—1972), unica soră și cea mai mare dintre frații lui Lucian Blaga (în număr de nouă), „figură originală“, dominată de o statornică pasiune pentru artă, în mod special pentru arhitectură,⁴ prototipul eroinei din drama „Daria“ (1925) a mezinului „Lulu“. Cînd, în anul 1908, moare Isidor Blaga (n. 1851), lui Ioan Pavel îi revine sarcina (pînă în 1919) să poarte și grijamaterială și spirituală a familiei soției, misiune îndeplinită cu multă înțelegere și simț de răspundere.

După Unire, Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent îl numește pe Ioan Pavel revizor școlar al județului Bistrița-Năsăud (de la 1 ianuarie 1926 — județul Năsăud), la instalarea sa, în data de 1 martie 1919, luînd parte prefectul Gavril Tripon, împreună cu reprezentanții confesiunilor românești de aici, Grigore Pletosu și Dionisie Vaida.⁵ În această calitate, va milita neobosit și prin felurite modalități în sensul etatizării și uniformizării învățămîntului primar din județ la nivelul țării întregite. Contribuie la preluarea fostelor școli de stat austro-ungare (în număr de 24 și 1 confesională, cu 64 învățători și limba de predare maghiară) și a celor comunale (6, cu 9 învățători și limbile de predare maghiară și română), școlile confesionale cu limba de predare română (63, cu 100 învățători) menținîndu-se încă din lipsă de fonduri pînă la aplicarea legii învățămîntului primar în România, începînd cu 1 septembrie 1924. De la aceas-

3 Celălalt delegat era Ambroziu Tatar. Cf. **Marea Unire de la 1 Decembrie 1918**, Biblioteca despărțămîntului București al Asociației „Astra“, 1, București, 1 decembrie 1942, p. 61.

4 Astfel o caracterizează Lucia Blaga. „Vila Titi“ de la Bistrița a fost construită după proiectul său, în stil românesc.

5 Cf. procesului — verbal din 1/14 februarie 1919, apud Gheorghe Iancu, **Contribuția Consiliului Dirigent la consolidarea statului național unitar român (1918—1920)**, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 262. Vezi de asemenea, Ioan Pavel, **Învățămîntul primar din județul Năsăud înainte și după războiul mondial**, „Buletin Școlar“, an II, Nr. 21—22, Bistrița, 10 noiembrie 1927, p. 125—140. În anii 1926—27 a fost delegat ca inspector al școlilor minore din Transilvania, apoi al învățămîntului superior din 3 județe ale Moldovei și Basarabiei și inspector al regiunii V școlare Brașov.

tă dată, cînd la conducerea școlii locul *statului școlar* îl luase *comitetul școlar* — desemnat de stat, comune și confesiuni, statul va asigura în întregime plata corpului didactic, iar cheltuielile aferente întreținerii localurilor școlare vor intra în atribuțiile comunelor, excepție făcînd școlile confesionale minoritare, numite și particulare (în 1925/26 : 35 germane și 11 maghiare).

Multiple au fost însă greutățile întîmpinate în acțiunea de adaptare a acestei trepte de învățămînt la noile condiții politico-istorice românești. Generate de însemnatele pierderi provocate de război și de vechea structură moștenită, ele au fost analizate în chip obiectiv de Ioan Pavel în articolul *Școala primară în anii școlari 1918/19 și 1919/20* (Edit. „Dacia Traiană“, Sibiu, nr. 132/11 august 1919 ; Nr. 133/12 august 1919) și se pot rezuma la următoarele : lipsa de localuri școlare (inexistente sau distruse), personal didactic insuficient (învățătorii erau plecați pe front sau lucrau în administrație), inexistența programelor de învățămînt, material didactic deficitar și inadecvat, manuale necorespunzătoare (în școlile primare și cele confesionale românești, lb. maghiară, istoria, geografia și constituția Ungariei erau înlocuite cu ale României). Dar cu toate acestea, spiritul de sacrificiu și abnegația dascălilor, coordonați de revizoratul școlar, direct sau prin comitetele școlare, au înlesnit aplicarea în fapt a măsurilor de îndrumare și control din partea statului, sub aspect pedagogic și administrativ, marcîndu-se în acest fel descătușarea învățămîntului românesc transilvan.

Într-un articol al organului Partidului Național Român, ziarul „Patria“ (an IV, Nr. 197, Cluj, 10 septembrie 1922), intitulat *Fapta unui revizor școlar*, Lucian Blaga aprecia „rezultatele bune obținute de vrednicul revizor școlar“ Ioan Pavel, subliniind că „exemplul unui singur om face mai mult decît o sută de congrese platonice pentru reforma învățămîntului“.⁶

Desemnat inamovibil în numita funcție, devenind „responsabil de întreg mersul învățămîntului și administrației școlare din județ“ și răspunzător în fața Inspectoratului școlar regional Cluj, Ioan Pavel a pornit la drum, cu mult entuziasm și totală dăruire, mai întîi singur, apoi, din luna mai 1919, ajutat de doi subrevizori (Gavril Hordoan și Frideric Krauss), iar ulterior de cinci subrevizori, patru de control în cercurile școlare componente ale revizoratului (Gavril Hordoan, Eduard Chencinschi, Petru Rognean și Ilie Cleja) și

⁶ Vezi și Dumitru Văcăroniuc, Lucian Blaga (1895-1961) — Bibliografie, Edit. Științifică și Enciclopedică, București 1977, p. 104; Lelia Rădulescu op. cit., p. 203.

unul „de cancelarie” (Maxim Buia), și două secretare (Letiția Mureșan și Maria Nistor). Inspecțiile școlare, cu caracter complex educativ, aveau ca scop depistarea lipsurilor și stabilirea de măsuri privind remedierea lor, promovarea celor mai adecvate metode de predare, desfășurarea unor lecții model, contactarea comitetelor școlare și a primăriilor comunelor politice în vederea întreținerii corespunzătoare a școlii. Drept,

Revizoratul școlar al județului Năsăud (1929): Ioan Pavel, Gavril Hordoan, Petru Rognean, Eduard Chencinschi, Ilie Cleja, Letiția Mureșan și Maria Nistor.

obiectiv și sobru, fire intuitivă și pătrunzătoare a realității, a vegheat neabătut la aplicarea noii legi a învățămîntului primar din România la condițiile concrete ale județului.⁷ A urmărit în mod constant ca educația școlară să se realizeze într-un climat de cinste și corectitudine, în spiritul continuării tradiției școlii românești militante, ca elevilor să le fie însuflită dragostea față de țară, să fie pătrunși de atașament la idealul național al libertății și independenței. În contextul unui învățămînt primar obligatoriu și gratuit,⁸ între atribuți-

⁷ În Transilvania, înainte de Unire, în școlile de stat limba de predare era numai cea a statului.

⁸ De fapt, învățămîntul primar era obligatoriu și gratuit odată cu votarea în parlamentul maghiar a legii învățămîntului (Legea XXXVII din 1868) care întărea asuprirea românilor transilvăneni prin nerecunoașterea lor ca națiune. Pînă la intrarea în vigoare a legii școlare din România (1924), erau obligați să urmeze școala copiii între 3 și 15 ani (3–6 ani, grădinița de copii, 6–12 ani, școala primară cu 6 clase : 13–15 ani, școala de repetiție), iar după aplicarea legii, între 5 și 18 ani (5–7 ani, școala de copii mici ; 7–16 ani, școala primară cu cele două cicluri : cursul inferior și cursul superior, în total cu șapte clase : 16–18 ani, școala de adulți, pentru cei care n-au reușit să termine 7 clase).

ile revizoratului erau incluse și efectuarea anuală a recensământului elevilor de vîrstă școlară, încadrarea învățătorilor, strădania pentru ridicarea de edificii școlare și asigurarea materialului didactic necesar, înființarea de biblioteci școlare, indemnul permanent adresat corpului didactic de a fi și mai departe îndrumătorul cultural și economic al poporului.

Ilustrative pentru evoluția învățămîntului primar din județ sînt cîteva date statistice comparative extrase din articolul *Starea învățămîntului primar din județul Năsăud la încheierea anului școlar 1928/29 în asemănare cu starea din 1919/20 (Icoana unei școli dintr-un colț de țară românească* — *Anuarul Școlii normale din Năsăud*, sub redacția lui Sandu Mănoliu, Năsăud 1930), în care Ioan Pavel face bilanțul deceniului de înfăptuiri pe linia dezvoltării școlii ; copii de vîrstă școlară : 28.372 față de 18.268, copii înscriși la școală: 21.165 de la 10.124, numărul școlilor primare : 169 în raport cu 106, numărul învățătorilor : 310, respectiv 181. Sînt analizate, de asemenea, motivele pentru care copiii nu frecventau în mod regulat școala, starea localurilor școlare ; sînt prezentate date legate de promovabilitatea elevilor, privind examenele de

Școala țărănească de bărbăți din Bistrița, sub conducerea lui Ióan Pavel (1938).

absolvire și informații despre școlile de adulți organizate în 90 de cursuri pe lângă școlile primare de stat (urmate de 3.153 elevi, cu 107 învățători).

În anul 1926, împreună cu subrevizorul Eduard Chencinschi, Ioan Pavel introduce sistemul, unic atunci în țară, de transmitere către școli a dispozițiilor legislative, de conducere și administrație prin publicația bilunară *Buletin Școlar*, fiecare număr conținând două părți: una culturală, iar alta:

Scoala pentru meseriași și comercianți, condusă de Ioan Pavel, Bistrița 1938.

„oficială“ — susținută de Revizorul școlar, Comitetul școlar județean și Asociația „Mariana“ a învățătorilor din județul Năsăud. Sus-numiții editează și broșura *Administrația învățământului primar* („Tipografia Națională G. Matheiu“, Bistrița 1929), care reprezenta un ghid pentru tinerii învățători despre modul „cum să se descurce în scriptele și administrația școlii“. Să mai adăugăm că Ioan Pavel și Gavril Bochiș sînt autorii manualului *Geografia județului Năsăud* (Bistrița, 1925), printre primele de acest gen.

Ca revizor școlar Ioan Pavel n-a făcut politică de partid, însă a combătut vehement „punerea școlii și învățământului în serviciul politicii“. Dar tocmai mașinațiile politice ale timpului l-au obligat să se pensioneze la numai 55 de ani, începînd cu 1 ianuarie 1930, în plină putere creatoare. Meritele și eforturile sale, unanim recunoscute, au fost apreciate acordîndu-i-se decorația „Răsplata Muncii“ cls. I și prin decernarea celei mai mari distincții a vremii: „Membru de onoare al învățământului“, conferită cu prilejul pensionării. Prețuirea de care s-a bucurat în fruntea revizoratului este exprimată,

cu deplină convingere, în răspunsul corpului didactic de pe Valea Șieului la „scrisoarea de adio” semnată de Ioan Pavel, Gavril Hordoan și Ilie Cleja, publicat în ziarul județean „Gazeta Bistriții” (an X, Nr. 4/1 februarie 1930, pag. 4) :

„Cunoaștem cu toții și am prețuit rodnicia d-voastră activitate. De aceea, cu regrete în suflet luăm cunoștință că nu mai stați la postul de conducere. Am muncit alături de d-voastră îndemnați fiind de tot ce eul d-voastră avea mai nobil și mai sfânt. E măgulitoare pentru noi recunoașterea de a fi muncitori buni în masele poporului din acest județ, dar această muncă ne-a fost cu atât mai ușoară, cu cât emana de la conducători — suflete mari, îngăduitoare. Ne-ați fost conducători înțelegători pentru multiplele noastre necazuri, fapt pentru care vă vom purta întotdeauna recunoștință. Ne-am bucura dacă și în viitor ne-ați împărtăși de aceeași dragoste și iubire. Vă dorim sănătate și viață îndelungată ca să vă puteți bucura de roadele — binemeritate — după munca depusă. Avem deplină convingere că noii șefi, d-nii Petru Rognean și Maxim Buia, vor continua opera mare și grea cu aceeași bunăvoință și dragoste pentru școala acestui județ mîndru și fala trecutului românesc“.

Pensionarea lui Ioan Pavel a constituit și avîntul într-o prodigioasă activitate în plan cultural. Din anul 1934 și pînă în 1940 este ales președinte al despărțămîntului central județean Năsăud al ASTREI, calitate în care pledează pentru mobilizarea tuturor forțelor culturale în vederea perpetuării tradiției locale a acestei instituții (Ioan Pavel, „Astra” la lucru și „Astra” din nou la muncă. „Săptămîna”, an. VIII, Nr. 242 și respectiv, Nr. 274, Bistrița, 1935). Sub conducerea lui Ioan Pavel, despărțămîntul județean avea să marcheze cea mai fertilă etapă din perioada interbelică, asemenea celui de plasă năsăudean reorganizat de Iuliu Moisil. Meritul său deosebit constă în înființarea a 43 cercuri culturale și activizarea lor prin organizarea de conferințe avînd ca tematică cele mai diverse probleme de știință, din domeniul sanitar, de cultură și literatură. Este inițiatorul deschiderii școlii țărănești de bărbați din Bistrița, care funcționează pe durata lunii februarie, începînd din 1936 pînă în 1939, și, în primăvara anului 1937, a Cursurilor serale pentru meseriași și comercianți.⁹

⁹ Școala țărănească își desfășura activitatea la Cercul militar unde comandantul Garnizoanei Bistrița, îl pusese la dispoziție, în mod gratuit, două săli mari : una pentru cursuri (6-8 ore pe zi), iar alta destinată a fi dormitor. Cursanții, în 1937 - 29, 1938 - 24, iar în 1939 - 26 la număr, erau recrutați prin cercurile culturale sătosești : corpul didactic, alcătuit pe bază de voluntariat, se compunea din profesori și învățători, medici și medici veterinari, avocați, ingineri agronomi și silvici, contabili etc. În anul 1938, cursurile serale pentru meseriași și comercianți erau urmate de 48 elevi, avînd ca profesori pe : St. Lupu - limba română, Ioan Silașt - matematică, I. Avram - istorie, Ioan Pavel - geografie, medic dr. Cosma - igienă, George Matheiu junior - calculație, Al. Madgearu - contabilitate, la care se mai adăugă Login Bucur, Gavrilă Bochis, Ioan Olinic. Ambele școli fiintau sub auspiciile ASTREI. Vezi și Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, vol. V, Bistrița, 1984, p. 13-10.

Preocupările l-au pus în contact cu mari personalități ale vieții politice, științifice și culturale transilvănene, precum : Daniil Barcianu,¹⁰ Caius Brediceanu¹¹ și Onisifor Ghibu.¹² Dar prietenia de o viață a lui Ioan Pavel a rămas cea cu Lucian Blaga, cumnatul său mai mic. El poposea adesea în „Vila Titi“, de peste podul Budacului, la Bistrița. Împrejurimile orașului l-au încântat. Datorită străduinței familiei Pavel, lui Lucian Blaga i se împlinește dorința exprimată într-o scrisoare expediată din Lisabona, unde era ministru plenipotențiar (1938—39) și aștepta să ocupe postul de profesor la Catedra de filosofia culturii a Universității din Cluj, de a avea o casă „în stil țărănesc... pe la Bistrița“, în care să stea „5—7 luni pe an“. „Templul său“ de pe Dealul Cetății (vechiul Burg), străjuit de un Sequoia giganta,¹³ beneficia de o minunată perspectivă asupra orașului și satelor din salba Bîrgaielor, „peisaj mirific“ ce l-a făcut să afirme în vara lui 1939 când descinse-se aici, nu fără emoție : „Acesta e adevăratul meu spațiu miotic“.¹⁴

Deși absorbit de multiplele preocupări, puse în slujba afirmării naționale și sociale a românilor din Transilvania, a progresului poporului român, alături de soția sa, Letiția, în care a găsit un prețios sprijin moral, Ioan Pavel a reușit să asigure celor doi fii o educație aleasă, o ambianță propice muncii susținute, învățaturii. Cel mai mare, acad. prof. em. dr. ing. Dorin Pavel (1900—1979), supranumit „bunicul hidrocentralelor românești“, a fost un ilustru cadru didactic al Institutului de Construcții București și autor al unor studii științifice remarcabile în domeniul hidraulicii, mecanicii fluidelor și hidrotehnicii, dintre care se cuvine să amintim lucrarea de referință *Planul general de amenajare a forțelor hidraulice din România* (1933), editată în lb. franceză. A fost de două ori laureat al Premiului de Stat, în anii 1950 și 1952. Este creatorul teoretic și practic al sistemului hidroenergetic de la Porțile de Fier. Sora sa Elena (Lelia) Pavel căs. Rugescu (1905—1988), este cunoscută publicului cititor mai ales datorită apariției volumului închinat unchiului sau : *Cu Lucian Blaga*, Colecția „Testimonia“, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1985.

10 Împreună cu Daniil Barcianu (1847—1900), profesor la „Seminarul Andreian“ din Sibiu, autor de manuale școlare, redactor al unor reviste pedagogice, între care „Foaia ilustrată“ (1891), și înflăcărat memorandist, elaborează planul de învățământ al școlilor confesionale românești din Mitropolia Sibiului.

11 Este fiul membrului de seamă Coriolan Brediceanu și fratele soției lui Lucian Blaga, Cometa Brediceanu (1897—1983).

A fost coleg cu Ioan Pavel la gimnaziul din Sebeș ; om politic (membru în Marele Sfat Național Român ales la Alba Iulia în 1 Decembrie 1918, al delegației transilvănene care a prezentat guvernului român hotărârile Marii Adunări Naționale, al Delegației române la Conferința de pace de la Paris, în Consiliul Dirigent) și diplomat.

12 Renumitul pedagog (1883—1972), profesor la Universitatea din Cluj (1919—1945), a fost ales secretar general al Resortului Cultelor și Instrucțiunii Publice din Consiliul Dirigent, cu misiunea de a organiza întregul învățământ din Transilvania unită cu Jora.

13 Conifer longeviv și rar în țara noastră, de origine nord-americană.

14 Apud Lelia Rugescu, *Cu Lucian Blaga...*, p. 73.

Despre Ioan Pavel s-a scris puțin și lapidar, cu toate că a lăsat în urma sa o adevărată operă de apostolat pe tărîm școlar și cultural, posibil să fie restituită memoriei contemporanilor și a urmașilor prin publicarea manuscrisului *Amintiri din viața mea* (1956) al harnicului dascăl.¹⁵

S-a stins din viață la București, în 19 martie 1970, unde se refugiase în durerosul an 1940, însă a fost înmormîntat la Lancrem, în pămîntul localității natale, alături de Lucian Blaga.

¹⁵ Ioan Pavel a scris *Monografia școlilor din județul Năsăud*, lucrarea neterminată, transmisă urmașului său — Petru Rognean, și despre care nu se mai știe nimic. Cf. unei corespondențe din București, dintre Ioan Pavel și Teodor Ghițan (Cluj-Napoca), datată 7 iunie 1961 (scrisoarea se afla în posesia destinatarului).